

Journal of Urban Environmental Policy
Vol 1, No 4, Winter 2021
p ISSN: 2783-3496 - e ISSN: 22783- 3909
<http://jupep.iaushiraz.ac.ir/>

DOR: 20.1001.1.27833496.1400.1.4.1.5

Research Paper

Explain the appropriate context for the implementation of strategic plans in urban policy emphasizing the theory of good urban governance

Goshtasb Kiani: PhD Student in Urban Planning, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran

Kourosh Afzali: Assistant Professor, Department of Urban Planning, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran

Keramataleh Ziari: PhD in Urban Planning, Professor, Department of Geography and Urban Planning, University of Tehran

Received: 2021/10/24   **PP:** 1- 14   **Accepted:** 2021/12/22

Abstract

Today, the atmosphere of third world cities, including Iran, has become a problematic atmosphere and has reduced the quality of life in the context of this space. Also, urban planning and management has not been able to be effective for the development of these spaces, so that the birth and problem-solving of these spaces has continued. One of the problems of urban planning in these cities is the lack of the necessary platform for the implementation and realization of new urban development plans and programs. So that these plans and programs are always faced with the phrase non-realization. These cases have led the process of urban management and planning in these cities from being development-oriented to being organization-oriented. Because of the problematic space and lack of context, urban planning cannot lead to the realization of urban development plans and can only organize the problems formed in the existing spatial context. One of these new urban development plans is the strategic plans that have been proposed in the time of modernity. Studies show that strategic plans cannot be achieved in the spatial context of Iranian cities and achieve their goals. The method of work in this research is grand theoretical or theoretical method; the present article tries to explain this issue. Findings of the article with the approach of hermeneutic phenomenology also show that the inconsistency of time-space and content is the most important factor in the failure of strategic plans in Iranian cities. As a result of this incompatibility, the spatial text of Iranian cities do not have the necessary context to read and convey the meaning (realization) of strategic plans. According to the underlying theory, a consistent spatial text is provided for the realization of strategic plans, by entering the era called modernity. While the spatial text of Iranian cities is formed under the influence of the transition between tradition and modernity, and this time in the next stage forms the phenomenon of spatial and content incompatibility, which causes the lack of ground for the realization of strategic plans for the development of Iranian cities.

Keywords: Feasibility, Strategic Plans, Background Theory, Hermeneutic Phenomenology, Time, Spatial Text.

Citation: Goshtasb Kiani, Kourosh Afzali, Keramataleh Ziari (2021): **Explain the appropriate context for the implementation of strategic plans in urban policy emphasizing the theory of good urban governance**, Journal of Urban Environmental Policy, Vol 1, No 4, Shiraz, PP 1- 14.

---

¹. **Corresponding author:** Kourosh Afzali, **Email:** Kkafzali1@gmail.com, **Tell:** +989134810453

Extended abstract

Introduction:

Today, the atmosphere of third world cities, including Iran, has become a problematic atmosphere and has reduced the quality of life in the context of this space. Also, urban planning and management has not been able to be effective for the development of these spaces, so that the birth and problem-solving of these spaces has continued. One of the problems of urban planning in these cities is the lack of the necessary platform for the implementation and realization of new urban development plans and programs. So that these plans and programs are always faced with the phrase non-realization. These cases have led the process of urban management and planning in these cities from being development-oriented to being organization-oriented. Because of the problematic space and lack of context, urban planning cannot lead to the realization of urban development plans and can only organize the problems formed in the existing spatial context. One of these new urban development plans is the strategic plans that have been proposed in the time of modernity. Studies show that strategic plans cannot be achieved in the spatial context of Iranian cities and achieve their goals.

Methodology:

The present study tries to explain the quality of the implementation of strategic plans in Iranian cities. In this regard, the basis of the explanation is based on the underlying theory. Because contextual theory can be a good way to understand a set of effective conditions and factors. Contextual theory was first developed in 1967 by Barbie Glasser and Alzelm Strauss and published in their famous book *Discovery of Contextual Theory*. The founders of this theory, criticizing the positivist method of the 1960s, based their theory on an interpretive approach. Unlike quantitative research, contextual theory does not begin with existing or deductive theory, but its primary purpose is to discover theory through data methodology because theory derived from data is closer to reality. Also, one of the most important advantages of data analysis in this theory is the definition of categories or the main causes based on raw data and the method of constant comparison between data in order to classify. Therefore (based on this theory), the present study first presents the desired data in the field of theoretical foundations, then through the method of hermeneutic phenomenology, the phenomenon of explaining the quality of the realization of strategic plans to finally be able to context Extract the appropriate (bed) for the implementation and realization of this phenomenon within the spatial context.

Results and discussion:

This section tries to analyze the time and space text (derived from it) in which the need to use strategic plans and the time and space in which our cities are located, comparatively. To determine the quality (how) of the spatial text that caused the phenomenon in the form of strategic plans, as well as the spatial text in which the cities of our country are located. Because this is how they themselves form their own phenomena. In fact, by explaining this issue (emerging temporal-spatial compatibility and spatial text), this section tries to explain the issue that the existing spatial text of our country's cities have the capacity to accept and then read and convey the meaning of emerging strategic plans or No? Because (according to the theoretical foundations of research) attention to the spatio-temporal compatibility of the plan (phenomenon) with the desired location (where it is to be implemented and realized), the requirements for success and quality of realization of a plan, program and pattern that should be considered when planning.

Conclusion:

Findings of the article with the approach of hermeneutic phenomenology also show that the inconsistency of time-space and content is the most important factor in the failure of strategic plans in Iranian cities. As a result of this incompatibility, the spatial text of Iranian cities do not have the necessary context to read and convey the meaning (realization) of strategic plans. According to the underlying theory, a consistent spatial text is provided for the realization of strategic plans, by entering the era called modernity. While the spatial text of Iranian cities is formed under the influence of the transition between tradition and modernity, and this time in the next stage forms the phenomenon of spatial and content incompatibility, which causes the lack of ground for the realization of strategic plans for the development of Iranian cities.

فصلنامه سیاست‌گذاری محیط شهری

دوره ۱، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۰

شاپا چاپی: ۳۴۹۶-۲۷۸۳- شاپا الکترونیکی: ۳۹۰۹-۲۷۸۳

<http://juep.iaushiraz.ac.ir/>

DOR: 20.1001.1.27833496.1400.1.4.1.5

مقاله پژوهشی

تبیین زمینه مناسب تحقق طرح‌های راهبردی در سیاست‌گذاری شهری با تأکید بر نظریه حکم‌روایی خوب شهری

گشتاسب کیانی: دانشجوی دکتری شهرسازی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران
کوروش افضلی: استادیار گروه شهرسازی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران
کرامت‌اله زیاری: استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران، تهران، ایران

دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۰۲ صص ۱۴-۱ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۰۱

چکیده

امروزه فضای شهرهای جهان سوم منجمله ایران تبدیل به فضایی مشکل‌زا شده و کیفیت زندگی در متن این فضا را تنزل داده است. همچنین برنامه‌ریزی و مدیریت شهری نتوانسته است جهت توسعه این فضاها مؤثر باشد. بطوری که زایش و مشکل‌زایی این فضاها ادامه دار گشته است. یکی از مسائل برنامه‌ریزی شهری در این شهرها، فراهم نبودن بستر لازم جهت اجرا و تحقق طرح‌ها و برنامه‌های نوین توسعه شهری می‌باشد. بطوری که این طرح‌ها و برنامه‌ها همواره با عبارت عدم تحقق روبرو می‌گردند. این موارد فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی شهری در این شهرها را از توسعه محور بودن به سمت ساماندهی محور بودن سوق داده است. چرا که به علت فضای مشکل‌زا و فراهم نبودن زمینه، برنامه‌ریزی شهری نمی‌تواند به تحقق طرح‌های توسعه شهری منجر گردد و تنها می‌تواند به ساماندهی مشکلات شکل گرفته در متن فضایی موجود بپردازد. یکی از این طرح‌های نوین توسعه شهری، طرح‌های راهبردی می‌باشند که در زمان مدرنیته مطرح شده است. روش کار در این پژوهش روش گزند تئوری یا نظریه‌ای می‌باشد، نوشتار حاضر سعی در تبیین این مسئله دارد. یافته‌های نوشتار با رویکرد پدیدارشناسی هرمنوتیک نیز نشان می‌دهد که عدم سازگاری زمانی - فضایی و محتوایی، مهم‌ترین عامل عدم تحقق طرح‌های راهبردی در شهرهای ایران می‌باشد. بطوری که تحت تأثیر این عدم سازگاری، متن فضایی شهرهای ایران زمینه لازم را جهت خوانش و انتقال معنا (تحقق) طرح‌های راهبردی، دارا نمی‌باشند. با توجه به تئوری زمینه‌ای، متن فضایی سازگار جهت تحقق طرح‌های راهبردی، از طریق وارد شدن به دوران موسوم به مدرنیته، فراهم می‌گردد. در حالی که متن فضایی شهرهای ایران، تحت تأثیر زمانه گذار بین سنت و مدرنیته شکل گرفته و این زمانه در مرحله بعد پدیدار عدم سازگاری فضایی و محتوایی را شکل می‌دهد که سبب فراهم نبودن زمینه جهت تحقق طرح‌های راهبردی برای توسعه شهرهای ایران می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: تحقق پذیری، طرح‌های راهبردی، تئوری زمینه‌ای، پدیدارشناسی هرمنوتیک، زمان، متن فضایی.

استناد: کیانی، گشتاسب، افضلی، کوروش و کرامت‌اله زیاری (۱۴۰۰): تبیین زمینه مناسب تحقق طرح‌های راهبردی در سیاست‌گذاری شهری با تأکید بر نظریه حکم‌روایی خوب شهری، فصلنامه سیاست‌گذاری محیط شهری، سال ۱، شماره ۴، شیراز، صص ۱۴-۱.

مقدمه:

«برنامه‌ریزی استراتژیک» یا «برنامه‌ریزی راهبردی» به عنوان یک نوآوری مدیریتی موفق، از مناسب‌ترین ابزارها و تکنیک‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی، محسوب می‌گردد که به دلیل توانمندی‌ها و ویژگی‌های منحصر به فرد آن در ایجاد یک فرآیند ساده و مدون برنامه‌ریزی، برای استفاده نهادها و سازمان‌های درگیر با ساماندهی و کنترل کلان‌شهرها، به عنوان ابزار مناسبی ارزیابی می‌شود. برنامه‌ریزی راهبردی با استفاده از جدیدترین تحقیقات، تجربیات و تجزیه و تحلیل‌های موردی و محیطی توانسته است زمینه را برای تقویت بینش، دانش و مهارت‌های مناسب برای رویارویی با دنیای امروز کلان‌شهرها که با شتابی متفاوت از گذشته در حال تغییر است، فراهم آورد. از آنجا که هر سازمانی نمی‌تواند منابع نامحدودی داشته باشد، مدیران ارشد باید در این مورد که کدام یک از راهبردهای مختلف می‌تواند بیشترین منفعت را به سازمان برساند، تصمیم‌گیری نمایند. با توجه به اینکه ماهیت راهبردها تشخیص فرصت‌های اصلی برای پیشرفت سازمان و تمرکز منابع موجود در سازمان در جهت تحقق منافع نهفته در فرصت‌ها است، اهمیت برنامه‌ریزی راهبردی مشخص می‌شود. برنامه‌ریزی راهبردی (استراتژیک) در واقع فرایندی است که مدیران به وسیله‌ی آن، وظیفه یا مأموریت اصلی سازمان را ترسیم می‌کنند و ابزارهای ضروری و لازم برای رسیدن به این مأموریت را فراهم می‌سازند (Moradi, 2006: 55). برنامه‌ریزی راهبردی دربرگیرنده تصمیم‌گیری‌هایی است که راجع به اهداف راهبردی بلند مدت سازمان می‌باشند. در این نوع از برنامه‌ریزی مقاصد (مأموریت‌ها) و اهداف سازمان مشخص بوده و این اهداف بلند مدت به هدف‌های کمی و کوتاه که آن را هدف‌گذاری می‌نامند، تجزیه می‌گردد. همچنین سیاست‌های کلی (تدوین و تنظیم خط مشی) و برنامه‌های عملیاتی طرح‌ریزی می‌گردد (Tavasloi, 2002: 107). برنامه‌ریزی استراتژیک به تصمیم‌گیرندگان کمک می‌کند تا اهداف مناسبی را که به سوی آن چشم‌انداز جمعی برای آینده هدایت می‌شوند، انتخاب کنند و از طریق مشارکت و مشارکت با شهروندان و سهام‌داران ایجاد شود. برنامه‌ریزی استراتژیک با برنامه‌ریزی شهری متفاوت است و این مکمل سایر ابزارهای برنامه‌ریزی است و معمولاً منجر به یک محصول برنامه‌ریزی مانند استراتژی توسعه شهر می‌شود، "استراتژی‌ها ابزار انعطاف‌پذیر برای جهت‌گیری طولانی مدت هستند و امکان تجدید نظر و سازگاری با شرایط متغیر را فراهم می‌کنند"، "استراتژیک برنامه‌ریزی ابعاد بیشتری به برنامه‌ریزی فنی می‌بخشد و به اولویت‌بندی برای تخصیص کارآمد منابع کمک می‌کند"، "استراتژی‌های توسعه شهر مبتنی بر درک و توسعه همه جنبه‌های شهر، ادغام منافع فنی، زیست محیطی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در همان سرزمین است". از سال ۱۹۹۸ بانک جهانی رهیافت جدیدی را برای کمک به توسعه شهرها بسط داد که استراتژی توسعه شهری (CDS) نامیده شد. رویکرد مذکور رهیافتی مشارکتی است که متکی بر مشارکت ذی‌نفعان، شامل بازرگانان، فرهنگیان، دولت‌های محلی، گروه‌های اجتماعی، دولت ملی، سازمان‌های غیر دولتی، سازمان‌های مردمی و شهروندان (به طور آزاد)، می‌باشد. (kiani et al, 2021: 76).

پیشینه و مبانی نظری تحقیق:

برای تهیه سند راهبرد توسعه شهری با کمک بانک جهانی و سازمان ائتلاف شهرها در ایران تلاش‌هایی صورت گرفته است. در این میان شهرهای قزوین، بندر انزلی و شاهرود به عنوان شهرهای نمونه برای تهیه سند راهبرد توسعه شهری انتخاب شده‌اند. علاوه بر آن شهرهایی مانند شیراز، اصفهان و مشهد نیز اقدام به تهیه سند چشم‌انداز توسعه شهری نموده‌اند. در مورد شهرهای قزوین، شاهرود و بندر انزلی مطالعاتی صورت گرفته، که هم اکنون به دلیل عدم اتمام این مطالعات اسناد مربوط به آنها در دسترس نمی‌باشد. با این وجود در قسمت بعدی توضیحاتی در خصوص شهر قزوین که امکان دسترسی به اسناد آن فراهم شده آورده می‌شود. ضمناً در چهارچوب مطالعات شهر قزوین اشاراتی به سند راهبرد توسعه شهر مشهد نیز شده که آورده می‌شود در ادامه این دو تجربه داخلی، به تجربیات جهانی در شهرهای اسکندریه مصر، پیشاور پاکستان و کاتماندوی نپال در جدول زیر پرداخته می‌شود (kiani et al, 2021: 35).

شهر	سال	شرح برنامه
قزوین	۱۳۸۵	<ul style="list-style-type: none"> در این سند تنها به اولویت‌ها و مزیت‌های منطقه‌ای و ملی شهر قزوین پرداخته نشده بلکه تا حد ممکن تأثیرات مثبت و منفی خارج از مرزهای کشور به قزوین نیز مورد توجه قرار گرفته است. از مزایای استفاده از توسعه راهبردی در قزوین استفاده از مزایایی است که خارج از قلمرو شهر قزوین قرار دارند و تا کنون به طور مستقیم به آنها توجه نشده است. عوارض تهدیدهایی که در داخل و خارج شهر قزوین وجود دارند را به حداقل رسانده و حتی این تهدید را به فرصتی برای توسعه کمی و کیفی شهر قزوین تبدیل کرده است. به طور همزمان هم به مسائل و معضلات عمده شهری می‌پردازد و هم سعی می‌کند نیروها و منابع پراکنده را در جهت رسیدن به یک شهر آرمانی ولی واقع‌گرایانه در آینده هدایت نماید.
مشهد	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> در این سند سعی گردیده ویژگی‌ها و پتانسیل‌های شهر مشهد شناخته شده و با بررسی نقش و جایگاه شهر مشهد در سطح ملی و بین‌المللی محورهای استراتژیک آن با رویکرد منطقه‌ای و جهانی تهیه گردد. محورهای عمده‌ای که در این سند بر آنها توجه اساسی گردیده است عبارتند از شهری زیارتی، شهری آرامش دهنده، فرحبخش، با اقتصاد خدماتی مبتنی بر فناوری و با امنیت. در این سند سعی گردیده با شناسایی نقاط قوت و ضعف شهر مشهد و تبدیل کردن این ضعف‌ها و تهدیدها به فرصتی برای توسعه اجتماعی، اقتصادی شهر مشهد توان رقابتی آن را سطح ملی و منطقه‌ای بالا برد.
پشاور پاکستان ^۱	۲۰۱۴	<ul style="list-style-type: none"> به طور کلی کانون توجه محتوایی "راهبرد توسعه شهری" (CDS) در شهر پشاور همانا فقرزدایی^۲ از طریق ارتقاء توان رقابتی- اقتصادی شهر^۳ و انجام اصلاحات در نظام مدیریت شهری است محتوای سند راهبرد توسعه شهری پشاور به طور ویژه‌ای بر مساله "کاهش فقر شهری" تمرکز داشته است.
صوفیه ^۴ (بلغارستان)	۲۰۱۵	<ul style="list-style-type: none"> هدف از تهیه سند کمک به ایجاد سیستم مدیریت شهری دموکراتیک و خود اتکاء در صوفیه به گونه‌ای که در بر گیرنده منافع پایدار و طولانی مدت برای ساکنین باشد اعلام گردیده است. این سند از طریق تشریک مساعی گسترده با گروه‌های ذی‌نفع تلاش دارد تا در جهت ارتقاء ظرفیت نهادها جهت حصول اطمینان از اجرای راهبرد و تجربیات به دست آمده در سطح کشور عمل نماید.
اسکندریه مصر	۲۰۱۶	<ul style="list-style-type: none"> در این سند بعد از بررسی جنبه‌های گوناگون اقتصادی، اجتماعی، تورسیم، بازرگانی، زیست محیطی و... تجزیه و تحلیل یافته‌های حاصل از این مطالعات برای تدوین چشم‌انداز توسعه آتی و راهبردهای توسعه اجتماعی، اقتصادی و... استراتژی‌های زیر را به عنوان محور اساسی توسعه شهر اسکندریه قرار داده است. ۱- کمک به مدیریت بهتر محلی^۲- بالا بردن مشارکت بخش خصوصی^۳- بر طرف کردن فقر اجتماعی و اقتصادی
کاتانماندو	۲۰۱۷	<ul style="list-style-type: none"> این سند از ۱۰ فصل تشکیل شده است که محتوای فصول در بر گیرنده مطالعات برنامه‌ریزی شهری، اقتصاد شهری، نهادها، حمل و نقل شهری، مسکن، خدمات شهری، میراث فرهنگی، توسعه اجتماعی، محیط زیست و مالیه شهرداری است. در این سند سعی گردیده از تمام پتانسیل‌های موجود در جهت بالا بردن توان رقابتی شهر کاتماندو استفاده گردد.

اورکیچ^۵ و همکاران (۲۰۱۶) سه تعریف از کلمه تحقق‌پذیری را در فرهنگ لغت بین‌المللی سوم وبستر شناسایی کرد. مورد اول قابل انجام، اجرا یا اثر است^۱ مورد دوم "توانایی مدیریت، استفاده یا موفقیت‌آمیز برخورد با آنها است". و سوم "منطقی، احتمالاً" است. با در نظر گرفتن تعاریف مختلف، (اورکیچ و همکاران، ۲۰۱۶) اصطلاح "امکان‌پذیری" را درجهای تعریف می‌کند که:

۱. یک حالت جایگزین خاص، استراتژی مدیریت، طراحی یا مکان از نظر اقتصادی توجیه شود.
۲. چنین گزینه‌ای از نظر زیست محیطی یا اجتماعی ارجح تلقی می‌شود.
۳. ساخت و بهره‌برداری نهایی از چنین گزینه‌ای می‌تواند تأمین و مدیریت شود.

علاوه بر این رن (۲۰۱۴) پیشنهاد کرد که یک مطالعه تحقق‌پذیری باید در مراحل اولیه یک پروژه بلافاصله پس از آغاز پروژه انجام شود. فارل (۱۹۹۵) نشان می‌دهد که تحقق‌پذیری متقابل شامل چهار مرحله است. یعنی شناسایی، پیش انتخاب، تجزیه و تحلیل و ارزیابی پروژه‌های احتمالی. خانا (۲۰۱۴) اظهار داشت که برخی از سازمان‌ها قبل از تصمیم نهایی در مورد شروع یک پروژه، مطالعات امکان‌سنجی را انجام داده‌اند. با این حال بیشتر سازمان‌ها فقط جنبه‌های مالی را هدف قرار می‌دهند و فقط تجزیه و تحلیل مالی به عنوان

² Redus poaverty

³ Pishavar City Development Strategy ⇐

⁴ Sofia City Strategy

⁵ Urkage

مطالعه امکان‌سنجی انجام می‌شود. یادگیری (۲۰۱۲) اشاره کرد که ارزیابی عملی بودن یک سناریو پیشنهادی مستلزم درک عوامل اجتماعی، فناوری، زیست محیطی، اقتصادی و سیاسی است که همه آنها درگیر هستند. در همین زمینه محققانی نیز به صورت مشخص به تحقق‌پذیری برنامه‌ریزی راهبردی شهرها پرداخته‌اند که ماتا براون (۲۰۱۸) در برنامه‌ریزی استراتژیک شهر لندن به ارزیابی و واکاوی مؤلفه‌های مؤثر بر ناکارآمدی طرح جامع پرداخته و مهم‌ترین دلیل ناکارآمدی آن را توجه به بعد کالبدی می‌داند در حالیکه برنامه‌ریزی استراتژیک مجموعه تصمیم‌ها و اقدامات مدیریتی است که عملکرد بلند مدت توسعه هوشمندانه شهر را در نظر می‌گیرد. هاریس (۲۰۱۴) در پژوهشی تحت عنوان «از طرح جامع به سوی استراتژی توسعه شهری» پس از جنگ جهانی دوم بسیاری از کشورها برای ساماندهی کالبدی- فضایی شهرها طرح‌های جامع را به کار گرفتند ولی امروزه دیگر این طرح‌ها بنا به دلایل اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی، مدیریتی پاسخگوی نیاز شهرها نمی‌باشد از این رو برنامه‌ریزی استراتژیک را برای شهرهای معاصر پیشنهاد می‌کند. پوراحمد و حاتمی نژاد (۱۳۹۷)، در پژوهشی تحت عنوان «آسیب‌شناسی طرح‌های توسعه شهری در کشور» به این نتیجه رسیدند، که با وجود چهار دهه از تهیه و اجرای این طرح‌ها در عمل موفقیت‌چندانی حاصل نشده است. بر این اساس آسیب‌شناسی طرح‌های توسعه شهری در جهت شناخت نارسایی‌ها و اصلاح آنها از ضروریات می‌داند. بنابراین باید با رویکردی سیستمی به شهر، آسیب‌شناسی طرح‌های توسعه شهری به عنوان تنها مرجع هدایت برنامه‌ریزی‌ها مورد بررسی قرارگیرد و طرح‌های شهری هم از نقطه نظر فرا سیستمی و دیدن شهر به عنوان جزئی از سیستم برنامه‌ریزی کشور و هم از نقطه نظر زیر سیستمی و توجه به طرح‌های توسعه با عنوان جزئی از سیستم شهر و سایر متغیرهای دخیل در توسعه شهرها مورد بازبینی قرار گیرد و در نهایت روندهای ناصحیح اصلاح گردد.

حاتمی‌نژاد و فرج ملایی (۱۳۹۰)، در پژوهش «امکان‌سنجی اجرای طرح‌های استراتژی توسعه شهری در ایران» به این نتیجه رسیدند، در شرایط کنونی ایجاد تغییرات بنیادین، به ویژه در مدیریت شهری، اقتصاد شهری و شاخص‌های کیفیت زندگی در جهت بسترسازی به کارگیری استراتژی توسعه شهری امری ضروری است و کاربست آن باعث ساماندهی کالبدی- ساختاری شهری و نهایتاً ارتقای کیفیت زندگی شهروندان خواهد شد. پژوهشی حاضر با نگاهی متفاوت به ارزیابی عوامل مؤثر بر تحقق‌پذیری برنامه‌ریزی شهری راهبردی در ایران پرداخته و مهم‌ترین موانع پیشروی برنامه‌ریزی شهری راهبردی را رتبه‌بندی کرده است.

برنامه ریزی به عنوان حیطة ای نظری و تجربی همواره تغییر یافته و خود را با شرایط و شیوه های تفکر نوین سازگار نموده است. به نحوی که تحولات عمده برنامه‌ریزی را می‌توان به چند دوره تقسیم نمود. دوره اول (از اواخر قرن نوزدهم تا اواسط دهه ۱۹۶۰ میلادی) شاهد صنعتی شدن و رشد جمعیت و اقتصاد شهرها بوده ایم. دهه ۶۰ را می‌توان دوره طرح جامع خواند. در اواسط دهه ۱۹۶۰ میلادی دیدگاه سیستمی در برنامه ریزی مطرح گردید که مرحله دوم از تحول برنامه ریزی شهری را پدید آورد. در دهه ۱۹۷۰، ایده برنامه ریزی مشارکتی مطرح گردید و مرحله سوم تغییرات و تکامل برنامه ریزی شهرها صورت پذیرفت. به این ترتیب می‌توان عنوان نمود هنگامی که مشخص گردید طرح‌های جامع با حدود ۶۰ تا ۷۰ سال سابقه و تجربه، دیگر جوابگوی مسائل و نیازهای توسعه شهری نیستند شیوه های نوین تهیه طرح‌های توسعه شهری با نام طرح راهبردی (در آمریکا) و با نام طرح‌های ساختاری (در انگلستان) مطرح گردید. از دهه ۱۹۸۰ با گرایش روزافزون به سمت جهانی شدن و از دهه ۱۹۹۰ به دلیل کمبود دارایی‌های عمومی، اوضاع اقتصادی، ابداع راهکارهای نوین مدیریت شهری و از همه مهم تر بحران های عمیقی که بسترهای اجتماعی و سیاسی شهرها را دردهه پیشین تحت تأثیر قرار داد برنامه ریزی راهبردی و برنامه ریزی ساختاری به عنوان بخشی از فرایند تکامل برنامه ریزی شهری با رشد عظیمی مواجه شد (Daneshvar, 2014: 93) در زمینه برنامه ریزی شهری این سیر تکوینی در طی زمان را می‌توان در سه بخش، رویکردهای برنامه ریزی شهری، رهیافت مدیریت شهری و طرح‌های توسعه شهری مورد بررسی قرار داد.

جدول ۱- سیر تکوینی رویکردهای برنامه ریزی شهری در بستر زمان

بازه زمانی	رویکرد	نقش آفرینان	هدف	ساختار
۱۹۷۰	سنتی، عرضه محور	دولت ها و شعب محلی حکومت مرکزی	تامین خدمات در مقیاس وسیع و به شکل استاندارد	متمرکز
۱۹۸۰	سنتی، مدیریت شهری	دولت ها و مجامع محلی	حمایت از سکونتگاه های غیررسمی	مدیریت محلی
۱۹۹۰	مدیریت محلی	حکومت محلی و شهروندان	ظرفیت سازی محلی و تقویت نهادی- سازمانی	تمرکززدایی و محلی‌گرایی
۲۰۰۰	حکمرانایی شهری	حکومت های محلی دموکراتیک	تاکید بر توسعه نهادی	محلی‌گرایی

ماخذ: مطالعات نگارنده و فتاحی، ۱۳۹۰: ۵۷.

جدول فوق نشان می دهد که با گذشت زمان، رویکرد برنامه ریزی شهری به سمت خردتر و محلی تر شدن حرکت کرده است به طوریکه از رویکرد سنتی و عرضه محور به سمت رویکرد حکمروایی شهری و از ساختار متمرکز به سمت محلی گرایی حرکت نموده است. این تغییر در رویکرد برنامه ریزی شهری در مرحله بعد سبب تغییرات ماهوی رهیافت های مدیریت شهری گردید. (جدول شماره ۲).

جدول ۲- سیر تکوینی رهیافت های مدیریت شهری در بستر زمان

معیارها	رهیافت سنتی مدیریت شهری	رهیافت نوین مدیریت شهری
نظام سیاسی و اداری در سطح کلان	تمرکز گرایی	تمرکز زدایی
نظام سیاسی و اداری در سطح محلی	تمرکز زدایی	تمرکز گرایی
نگرش برنامه ریزی	بخشی	کل نگر
ماهیت سیستم	بسته و انحصار طلبانه دولتی	باز و کثرت طلبی در جامعه مدنی
نوع اقدامات	واکنشی و تنظیم کننده وضع موجود	ابتکاری و تسهیل کننده وضع مطلوب
نحوه عمل	فن سالارانه	اجتماعی و مشارکتی

منبع: فتاحی، ۱۳۹۰: ۵۸.

جدول فوق نشان می دهد که رهیافت های مدیریت و برنامه ریزی شهری در طی زمان از تمرکزگرایی به سمت تمرکززدایی و از نحوه عمل فن سالارانه به سمت اجتماعی و مشارکتی حرکت کرده است. این تغییر در رهیافت های مدیریت شهری در مرحله بعد سبب تغییرات ماهوی طرح های توسعه شهری نیز شده است. این تغییرات ماهوی (طرح های توسعه شهری) در جدول شماره (۳) ارائه شده است.

جدول ۳- سیر تکوینی طرح های توسعه شهری در طی زمان

برهه	زمانه	فضا	طرح های مطرح و استفاده شده
۱۹۰۰	سنت	سنت	طرح کلی (master plan) و برنامه ریزی کالبدی
۱۹۶۰-۱۹۷۰	گذار از سنت به مدرنیته	صنعتی شدن	جامع و مدرنیستی، طرح های جامع
۱۹۸۰	مدرنیته	گذار از صنعتی شدن به دوران فراصنعتی	مداخله پروژه گرا در قالب فرایندهای بلندمدت، طرح توسعه و برنامه ریزی محیطی و اکولوژیکی
۱۹۹۰	مدرنیته	فراصنعتی	برنامه ریزی راهبردی، برنامه ریزی سیستمی و برنامه ریزی راهبرد عمومی
۲۰۰۰	مدرنیته با تاکید بر پست مدرنیسم	گذار از فراصنعتی به دورانی موسوم به پست مدرنیسم	برنامه ریزی استراتژیک توسعه شهر (CDS)

ماخذ: مطالعات نگارنده، ۱۴۰۰.

موارد فوق نشان می دهد که با گذر زمان و به تبع آن تغییر فضا و شکل گیری فضاهای جدید، طرحها و برنامه های مدیریت و برنامه ریزی شهری نیز دچار دگرگونی ماهوی و روشی شده اند، چرا که با ظهور و آغاز زمانه جدید و فضای جدید، نیازها، خواسته ها و مقتضیات تازه ای نیز شکل می گیرد که با دوره گذشته متفاوت است. نیازها و خواسته های جدیدی که جهت برآورده شدن نیاز به تفکر، الگو، طرح و برنامه جدیدی دارند چرا که تفکرات، الگو و طرح های قبلی توانایی پاسخگویی و برآورده ساختن آنها را ندارند چرا که آنها برای مدیریت و ساماندهی نیازها و خواسته های زمانه و فضای خویش، مطرح شده بودند و با ظهور زمانه و فضای جدید جای خود را به الگوها و طرح های جدید می دهند و این توالی با توجه به ماهیت پویا و پیوسته تغییر فضای شهرها در طی زمان هیچگاه متوقف نخواهد شد و پیوسته شاهد مطرح شدن الگوها و برنامه های جدید خواهیم بود. بطوریکه امروزه این سیر تکوینی حرکت از طرح های جامع به سمت طرح های راهبردی و استراتژیک را نشان می دهد. تامل در موارد فوق نشان می دهد که هر مکانی (جامعه، شهر، روستا) باید با توجه به زمانه و فضایی که در آن قرار دارد اقدام به اتخاذ برنامه و تفکر خاصی برای مدیریت و برنامه ریزی شهرهای خود بنماید. عدم رعایت این اصل سبب شکل گیری مفهوم عدم سازگاری الگو و برنامه اتخاذ شده با زمانه و فضای مکان مورد نظر خواهد شد. این عدم سازگاری نیز در مرحله بعد پدیده دیگری به نام عدم تحقق طرح و برنامه مورد نظر را شکل خواهد داد. این موارد نشان می دهد که توجه به سازگاری فضایی- زمانی طرح، با مکان مورد نظر (که قرار است در آنجا اجرا و محقق گردد)، از الزامات موفقیت و کیفیت تحقق یک طرح، برنامه و الگو می باشد که می بایستی در هنگامه برنامه ریزی مورد توجه قرار بگیرد.

روش تحقیق:

تحقیق حاضر سعی در تبیین مسئله کیفیت تحقق طرح‌های راهبردی در شهرهای ایران را دارد. در این راستا اساس تبیین رو بر روی تئوری زمینه ای قرار داده است. چرا که نظریه زمینه ای می تواند روش مناسبی در درک مجموعه شرایط و عوامل مؤثر باشد. نظریه زمینه-ای^۱، ابتدا در سال ۱۹۶۷ توسط باربی گلاسر و آلزم اشتراس ابداع شده و در کتاب مشهور آنها تحت عنوان کشف نظریه ی زمینه ای منتشر گردید. بنیان گذران این نظریه، به انتقاد از روش اثبات گرایی دهه ۱۹۶۰، نظریه خود را بر مبنای رویکرد تفسیری بنا کردند. بر خلاف تحقیق کمی، نظریه زمینه ای با نظریه موجود یا قیاسی آغاز نمی شود، بلکه هدف اولیه آن، کشف نظریه از طریق روشمند داده است زیرا نظریه ای که از داده ها استخراج شود بیشتر به واقعیت نزدیک است. همچنین یکی از مهم ترین مزایای تحلیل داده ها در این تئوری، تعریف مقوله ها یا همان علل اصلی بر مبنای داده های خام و روش مقایسه ثابت بین داده ها به منظور طبقه بندی آنهاست (Vahidi, 2018: 54). به همین خاطر (بر اساس این تئوری) تحقیق حاضر ابتدا، داده های مورد نظر را در قسمت مبنای نظری ارائه می دهد، سپس از طریق روش پدیدارشناسی هرمنوتیک، پدیدار^۲ کیفیت تحقق طرح‌های راهبردی رو مورد تبیین قرار می دهد تا در نهایت، بتواند زمینه (بستر) مناسب جهت پیاده سازی و تحقق این پدیده (کیفیت تحقق طرح های راهبردی) را در داخل متن فضایی (شهرهای ایران) استخراج نماید.

بحث و یافت های تحقیق:

پدیدارشناسی هرمنوتیک : متن فضایی و پدیدار:

ریشه کلمه هرمنوتیک (Hermeneutic) واژه یونانی (Hermeneuein) است به معنای تاویل یا ترجمه کردن. در اساطیر یونان، هرمس (Hermes) پیام‌آور خدایان است که پیام خدایان را (که اغلب رمزی است) برای آدمیان رمزگشایی می‌کند. هرمنوتیک از دوران‌های کهن به عنوان روش تاویل متون مقدس به طور جدی مورد توجه قرار گرفته است (Arbadjafae, 2002: 95). از میان طرفداران برجسته دیدگاه هرمنوتیک می‌توان از شلایر ماخر، ویلهلم دیلتای، هوسرل، مارتین هایدگر، پل ریکور و ریچارد پالمر نام برد. هرمنوتیک مدرن توسط گادامر^۳ شاگرد هایدگر و در قالب هرمنوتیک پدیدارشناسانه توسعه یافت. طرفداران این دیدگاه معتقدند روش‌شناسی علوم طبیعی بر تبیین پدیده‌ها تأکید دارد؛ در حالی که، در پدیده‌های انسانی و اجتماعی، انسان خود نقش‌آفرینی می‌کند. بنابراین، فهم نیات، خصوصیات و شرایط پیدایش آن اهمیت دارد. از این‌رو، دیدگاه هرمنوتیک به عنوان روش‌شناسی تفهیمی-تفسیری در برابر روش‌شناسی تبیینی علوم طبیعی مطرح شده است (Hafeznia, 2014: 64). همچنین، در سال‌های اخیر، این کلمه در سه حوزه تفسیری فهم، روش‌شناسی علوم و بازنمایی معنای مستتر در متن به کار رفته است که این تلقی‌ها خود بیانگر سوالات اساسی انسان در فرآیند هستی‌شناسانه، به ترتیب در فرآیند فهم تاریخی تحول، نحوه تفسیر علوم محیطی و اعتبارسنجی دانش و ادراک انسان در تفسیر پدیده‌هاست که با دو رویکرد شناخت روش‌شناسی تأویل (روش‌شناسانه) و شناخت فرآیند فهم در تاویل (معرفت‌شناسانه) مورد استفاده قرار گرفته‌اند. این دو گرایش اساسی هرمنوتیک در فرآیند گسترش علوم از نظر پایه‌های تئوریک، از یک سو، مبتنی بر ماتریالیسم تاریخی و از سوی دیگر، مبتنی بر ایده‌آلیسم تاریخی آلمان بوده‌اند و به همین دلیل، مابین متفکرین در خصوص حوزه تاویل‌گری هرمنوتیک تفاوت‌هایی وجود دارد که می‌توان به شاخه تفکری شلایر ماخر، دیلتای، بتی، بولتمن به عنوان روش‌شناسان هرمنوتیکی و گرایش هایدگر و گادامر به عنوان معرفت‌شناسان اشاره نمود. علی‌رغم این تفاوت‌ها، این حوزه‌ها دارای تشابهات و اشتراکاتی هستند که وجه اشتراک آن‌ها، حوزه تاویل‌گری معناشناسانه از پدیده‌ها یا پدیدارشناسی هرمنوتیک است (Nfahmi, 2014: 107). هایدگر بنیان اصلی پدیدارشناسی هرمنوتیک را با طرح مفهوم «دازاین» (نحوه هستی یافتن انسان یا انسان واقع شده در جهان) پی افکند. هستی برای هایدگر «هستی در جهان»، تاریخی، زمان‌مند و مقید به وضعیت است و در ارتباط تفسیری با ابژه‌ها و اشیا قرار دارد. پرسش برانگیزاننده هایدگر این بود: معنای هستی چیست؟ برای هایدگر هستی و تجربه انسانی مبتنی بر فهم و تفسیر و زبان، خانه هستی است. تجربه از طریق تفسیر جهان شکل می‌گیرد و کل جریان تفسیر (شامل فهم/تفسیر علمی) تحت تسلط وضعیت عینی که تفسیر در آن انجام می‌شود، قرار دارد (Shariti, 2016: 231) به طور کلی از چشم‌انداز فلسفه‌های زمینه‌مند از جمله پدیدارشناسی و هرمنوتیک، علم نمی‌تواند آیین‌دار طبیعت باشد، هرگز مشاهده‌گران خنثایی در کار نیست؛ چرا که تمام تجارب، تئوری‌باره هستند، بنابراین، واقعیات برهنه وجود ندارد و به یگانه داده نمی‌شود، بلکه، واقعیات زمینه‌مندانه است و با شناخت زمینه‌ی واقعیات

¹ Grounded theory

^۲ . در این نوشتار منظور از پدیدار، طرح‌های راهبردی و کیفیت تحقق آنها می باشد.

است که می توان واقیّت را شناخت. از این نگاه، شناخت پدیدار نیز به سان یک واقیّت نیازمند آن است که: ۱- پدیدار در درون زمینه (زمانی و مکانی) خود جای بگیرد ۲- پدیدارشناس نیز به درون پدیدار برود (به سوی خود چیزها)؛ چرا که گسیختن پدیدار از زمینه و جهان-آش، نخستین بازدارندهی شناخت ناب است (Sadeghi, 2018: 32).

مرحله دوم: تبیین داده ها:

در این قسمت سعی می گردد داده های ارائه شده در مرحله قبل از طریق روش پدیدارشناسی هرمنوتیک مورد تبیین قرار گیرد. مطالب این قسمت در دو بخش سازگاری زمانی - فضایی پدیدار و متن فضایی و همچنین سازگاری ماهوی پدیدار با ماهیت فضای برنامه ریزی فعلی کشور، مورد تبیین قرار گیرد. مطالب این قسمت سعی دارد علل موثر بر کیفیت تحقق پدیدار طرح های راهبردی را در داخل متن فضایی شهرهای ایران مورد تبیین قرار دهد.

سازگاری زمانی و فضایی پدیدار و متن فضایی:

در این قسمت سعی می گردد زمانه و متن فضایی (منبع از آن) که در آن لزوم استفاده از طرح های راهبردی و استراتژیک مطرح شد و زمانه و فضایی که شهرهای ما در آن قرار دارند، به صورت تطبیقی مورد تحلیل قرار گیرد. تا مشخص شود که کیفیت (چگونگی) متن فضایی که باعث شکل گیری پدیداری در قالب طرح های راهبردی و استراتژیک گردید، چگونه می باشد و همچنین متن فضایی که شهرهای کشورمان در آن قرار دارند، چگونه می باشد. چرا که این چگونگی خود سبب شکل گیری پدیدارهای خاص خود می گردند. درواقع، این قسمت با تبیین این مسئله (سازگاری زمانی- فضایی پدیدار و متن فضایی) سعی دارد به تبیین این مسئله که بپردازد که متن فضایی موجود شهرهای کشورمان، ظرفیت پذیرش و به دنبال آن خوانش و انتقال معنای، پدیدار طرح های راهبردی را دارند یا خیر؟ چرا که (با توجه به مبانی نظری تحقیق) توجه به سازگاری فضایی - زمانی طرح (پدیدار)، با مکان مورد نظر (که قرار است در آنجا اجرا و محقق گردد)، از الزامات موفقیت و کیفیت تحقق یک طرح، برنامه و الگو (پدیدار) می باشد که می بایستی در هنگامه برنامه ریزی مورد توجه قرار بگیرد. جهت تبیین این مسئله و پاسخگویی به آن، چگونگی مدیریت و برنامه ریزی شهری در کشورمان با توجه به زمانه و متن فضایی که در آن قرار دارند و همچنین چگونگی مدیریت و برنامه ریزی شهری، در زمانه و متن فضایی که در آن پدیدار مورد نظر (طرح های راهبردی و استراتژیک) مطرح و استفاده گردید. در قالب دو جدول (شماره ۴ و ۵) مورد تشریح قرار می گیرد.

جدول ۴- زمانه و فضای شکل گرفته در زمینه مدیریت و برنامه ریزی شهری در ایران

زمان	فضا
در حال گذار از سنت به مدرنیته از طریق شبه مدرنیسم	<ul style="list-style-type: none"> (-) الگوی بسته و ساختار دستوری (-) رویکرد متمرکز و از بالا به پایین (-) تمرکز بر طرح های جامع یا رویکرد سنتی (-) ساختار دستوری، آمرانه و بوروکراسی محور در فرآیند تهیه و تصویب طرح های توسعه شهری چه در سطح اجرایی و اداری (-) عدم تطابق اولویت بندی نیازهای جامعه توسط نمایندگان سیاسی و مدیران جامعه با خواسته ها، نیازها و حقوق سایر ذی نفعان (-) ماهیت منفعل و ساماندهی محور بودن مدیریت و برنامه ریزی شهری به جای توسعه گرا بودن (راهبردی) با ماهیتی پیش روانه (-) نظام مدیریت و برنامه ریزی بخشی (نقطه مقابل مدیریت یکپارچه) (-) عدم شکل گیری یک راهبرد و سیاست کلی در زمینه توسعه شهر (-) عدم شکل گیری تعامل و مشارکت میان نهادهای اداره کننده شهر با یکدیگر در راستای راهبرد و سیاست کلی تعیین شده (-) عدم شکل گیری یک ساختار نظارتی بر طرح های توسعه شهری (-) عدم هماهنگی برنامه ها و پروژه های نهادهای دخیل در مدیریت شهری با یکدیگر در راستای یک سیاست و هدف واحد (-) شکل گیری تعدد نهادهای تصمیم گیر در زمینه مدیریت و برنامه ریزی شهری (تعدد قدرت به جای تمرکز قدرت در ساختار مدیریت و برنامه ریزی شهری) (-) فقدان مشارکت مردمی (-) عدم سازگاری طرح های توسعه شهری با ماهیت پویا و فضای متفاوت شهرها با یکدیگر به علت مطالعات تپ و شرح خدمات (-) گذار نامناسب از شهرنشین بودن به شهروند بودن (-) عدم عملکرد شهرداریها در قالب دولت محل (در واقع شهرداریها نوعی سازمان محلی وابسته هستند نه یک حکومت محلی) (-) مشخص نبودن متولی مدیریت و برنامه ریزی شهر (-) تقلیل عملکرد شهرداری به نهادی با مسئولیت مدیریت بر ساخت و سازهای کالبدی در شهر (-) نهادینه نشدن مفهوم جامعه مدنی (-) ناسازگاری ماهیتی تشکیل شوراهای شهر با واقیعت درون جامعه

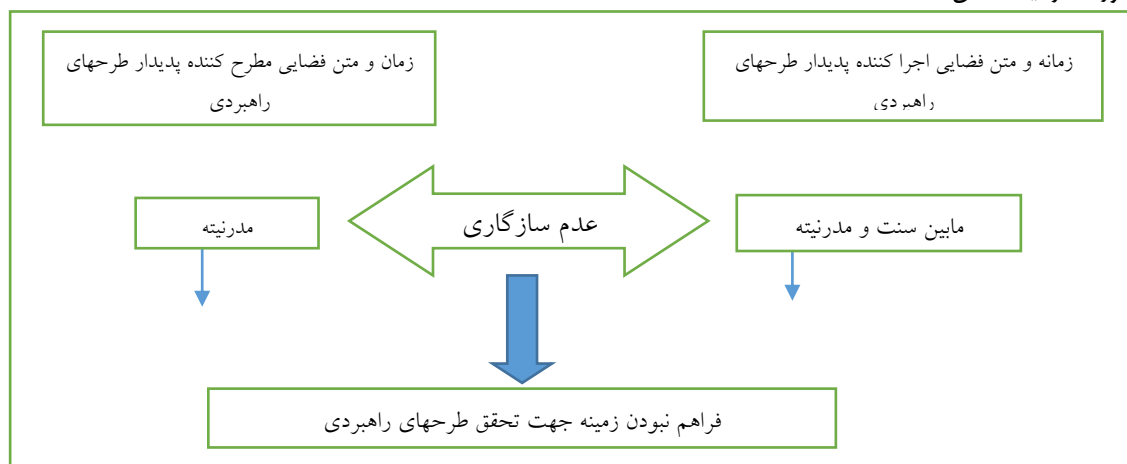
ماخذ: مطالعات نگارنده، ۱۴۰۰.

جدول ۵- زمانه و فضای شکل دهنده مدیریت و برنامه ریزی شهری و مطرح کننده طرحهای راهبردی

زمان	فضا
مدرنیته	(- گذار از دوران صنعتی به دوران فراصنعتی (ظهور فضای جدید فرا صنعتی با خواسته ها و مقتضیات خاص خویش) (- تمرکززدایی در نظام سیاسی و اداری در سطح کلان (- تمرکزگرایی در نظام سیاسی و اداری و سیاسی در سطح محلی (- نگرش و ساختار برنامه ریزی و مدیریت شهری یکپارچه (- نظام و سیستم باز، کثرت طلب و پویایی جوامع مدنی (ماهیتی و عملکردی) (- توجه به تصمیم گیری (تهیه و تدوین طرح و برنامه) با کیفیت خلاقانه و با توجه به مقتضیات و مسائل وضع موجود و در جهت تسهیل کردن آنها. (- توجه به مفهوم مشارکت و جوامع محلی در هنگام اجرای طرحها و برنامه ها (- عملکرد شهرداریها در قالب دولت - محل

ماخذ: مطالعات نگارنده، ۱۴۰۰.

جداول فوق به خوبی منعکس کننده عدم سازگاری زمانی- فضایی، شکل دهنده ساختار مدیریت و برنامه ریزی شهری در کشورمان با متن فضایی که در آن پدیدار طرحهای راهبردی مطرح شده را نشان می دهد. تامل در جداول فوق نشان می دهد که زمانه و به تبع آن فضای شکل گرفته در شهرهای کشورمان، در مرحله بعد زمینه ای از مدیریت و برنامه ریزی شهری را شکل داده است، که در این زمینه، امکان پذیرا شدن و به دنبال آن خوانش و تحقق پدیدار طرحهای راهبردی وجود ندارد. چرا که اصولاً طرحهای راهبردی معلول زمینه ای (ساختاری) از مدیریت و برنامه ریزی شهری هستند که در متن فضایی زمانه مدرنیته شکل گرفته اند. در حالی که زمینه و ساختار مدیریت و برنامه ریزی شهری در کشورمان، معلول متن فضایی زمانه مابین سنت و مدرنیته می باشد. این عدم سازگاری زمانی- فضایی، در مرحله بعد سبب فراهم نشدن زمینه، جهت اجرا و تحقق پدیدار مورد نظر یعنی طرحهای راهبردی می گردد. چرا که این پدیدار (طرحهای راهبردی) معلول زمانه و متن فضایی خاص دوران مدرنیته می باشد که به دنبال خود ساختار برنامه ریزی و مدیریت شهری خاص این دوران را شکل می دهد، در حالیکه ساختار برنامه ریزی و مدیریت شهری در کشورمان، معلول این زمانه (مدرنیته) و متن فضایی منبعث از آن نمی باشد. این عوامل باعث می شود که زمینه لازم جهت تحقق طرحهای راهبردی فراهم نباشد. این موارد در شکل شماره (۱) به صورت گرافیک نشان داده شده است.

شکل ۱- زمان، فضا، زمینه و شکل گیری ساختارهای مختلف مدیریت و برنامه ریزی شهری و تاثیرگذاری آن بر تحقق طرحهای راهبردی

سازگاری ماهیتی پدیدار با متن فضایی:

زمانه مدرنیته با شکل دادن متن فضایی مدرن و ساختار مدیریت و برنامه ریزی شهری غیرمتمرکز و مشارکت طلب، در مرحله بعد پدیداری به نام طرحهای راهبردی را مطرح می کند و زمانه در حال گذار از سنت به مدرنیته، متن فضایی گسسته و ساختار مدیریت و برنامه ریزی شهری متمرکز، بخشی و فاقد مشارکت را شکل می دهد. همچنین با توجه به اینکه پدیدارها، معلول زمانه و فضایی هستند که در آن قرار دارند، طبیعتاً، ویژگی های ماهیتی آنها نیز بر طبق این زمانه و فضا و سازگار با آن شکل می گیرد. ماهیتی که سازگار با زمان و فضای خویش شکل می گیرد، و در مرحله بعد نیز تنها در مکان هایی قابلیت اجرا و تحقق را دارد که با آنها دارای سازگاری ماهیتی باشد. پس پدیدارهای منبعث از زمان و فضای مدرنیته دارای ویژگی های ماهیتی خاصی می گردند که با پدیدارهای منبعث از زمان و فضای دیگری دارای تفاوت ماهوی می باشند. این عدم سازگاری ماهیتی پدیدار با متن فضایی، می تواند عامل مهم دیگری در زمینه تحقق طرحهای

راهبردی باشند. به همین خاطر در این قسمت ویژگی های ماهیتی الگوی راهبردی و ویژگی ماهیتی نظام برنامه ریزی و مدیریت شهری کشور مورد تحلیل قرار می گیرد تا سازگاری یا عدم سازگاری ماهیتی پدیدار طرحهای راهبردی با ماهیت نظام برنامه ریزی شهری کشور مشخص گردد. جداول شماره های (۶) و (۷) این مقایسه و تحلیل را نشان می دهند.

جدول ۶- ویژگی های ماهیتی الگوی راهبردی

ویژگی های ماهیتی	الگوی راهبردی
ایالتی	ساختار قدرت
دیدگاه رقابتی در ارتباط با نواحی پیرامون	ارتباط با سایر مکانها
تهیه طرح در سلسله مراتب مختلف توسط یک گروه برنامه ریزی	فرایند تهیه طرح
توجه به کیفیت های محیطی	ویژگی های ماهوی
نظام چند سطحی در تصمیم سازی	ساختار تصمیم سازی
مسئله محوری و هدفمند بودن مطالعات	ویژگی های ماهوی
نهادینه کردن تصمیمات	اجرائی شدن تصمیمات
مدیریت محلی طرح	ساختار مدیریت
توجه به تعادل و پایداری در شرایط اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی	ویژگی های ماهوی
توجه به مشارکت	ویژگی های ماهوی
وجود یک ساختار و بستر قانونمند	ساختار قانونی
انعطاف پذیری و سازگار	ویژگی های ماهوی
تهیه طرح به صورت جداگانه برای مکانها و شهرهای مختلف با توجه به شناخت فضای موجود	ویژگی های ماهوی

ماخذ: مطالعات نگارنده، ۱۴۰۰.

جدول ۷- ویژگی های ماهیتی نظام برنامه ریزی کشور

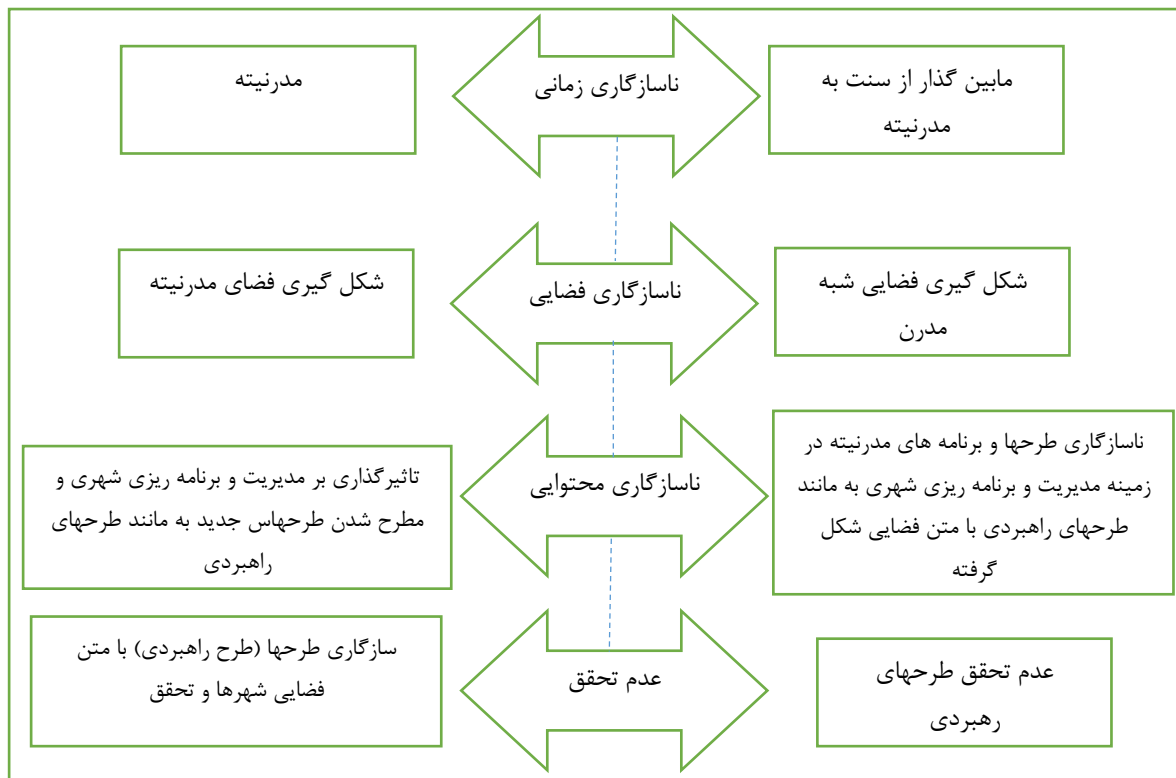
ویژگی های ماهیتی	نظام برنامه ریزی کشور
متمرکز دولتی	ساختار قدرت
(- ساختار دستوری، آمرانه و بوروکراسی محور در فرایند تهیه و تصویب طرحهای توسعه شهری چه در سطح اجرایی و اداری (- عدم تطابق اولویت بندی نیازهای جامعه توسط نمایندگان سیاسی و مدیران جامعه با خواسته ها، نیازها و حقوق سایر ذی (- عدم دخالت مدیریت محلی در فرایند تهیه	فرایند تهیه طرحهای توسعه شهری
(- به صورت مجرد از سایر مکانها و فضاها	ارتباط با سایر مکانها
(- بلندپروازانه، غیرواقع گرایانه و عدم ملاحظه امکانات واقعی	ویژگی های ماهوی
متمرکز و از بالا به پایین	ساختار تصمیم سازی
ساماندهی محور و بدون داشتن یک هدف واحد	ویژگی های ماهوی
بخشی و عدم هماهنگی تصمیمات بین نهادهای دخیل در امور شهری و نهادینه نشدن تصمیمات	اجرائی شدن تصمیمات
متمرکز و از بالا به پایین	ساختار مدیریت
تاکید بیشتر بر روی جنبه های کالبدی و فیزیکی و عدم تعادل میان جنبه های دیگر تشکیل دهنده یک مکان و فضا (شهر) به عبارتی ارتباط طرحهای توسعه شهری با مطالعات جامع اقتصادی، اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی و کالبدی کم است،	ویژگی های ماهوی
فقدان مشارکت در تمامی سطوح	ویژگی های ماهوی
فقدان یک نظام قانونی و سازمانی محور به عنوان بستر اجرایی تصمیمات	ساختار قانونی
عدم انعطاف پذیری و سازگاری	ویژگی های ماهوی
مطالعات تیپ و شرح خدمات یکسان	ویژگی های ماهوی

ماخذ: مطالعات نگارنده، ۱۴۰۰.

مطالب جداول فوق، به خوبی منعکس کننده عدم سازگاری ماهیتی پدیدار طرحهای راهبردی با ماهیت نظام برنامه ریزی شهری کشور می باشد. واضح و مبهرن است که این پدیدار در درون این متن فضایی و ساختار، زمینه لازم را جهت تحقق دارد. چرا که از لحاظ ماهیتی با این متن فضایی سازگاری ندارد. به همین خاطر در مرحله اجرا این طرحها همیشه با عبارت عدم تحقق روبرو می گردند. چرا که اصول و مبانی ماهیتی و اجرایی آنها، با ماهیت برنامه ریزی شهری کشور ما دارای عدم انطباق و ناسازگاری می باشد. این عدم انطباق در مرحله اجرا سبب می گردد زمینه و فضا جهت تحقق طرحهای راهبردی در کشور فراهم نباشد.

ناسازگاری/سازگاری فضایی - زمانی، ماهیتی پدیدارها و تحقق/عدم تحقق:

نوشتار حاضر نشان می دهد که طرحهای راهبردی، پدیداری هستند که معلول زمانه و فضای مدرنیته می باشند، و همچنین اصول و مبانی ماهیتی خویش را نیز بر طبق این زمانه و متن فضایی، شکل داده اند، به همین خاطر این طرحها، جهت اجرایی شدن و تحقق نیازمند متن فضایی خاص خویش می باشند یعنی همان متن فضایی که در آن مطرح و متولد گشته اند و بر طبق خصوصیات آن شکل گرفته اند و ماهیت خویش را ساخته اند. نتایج این تحقیق نشان می دهد که در حال حاضر همچنین زمینه ای برای تحقق طرحهای راهبردی در کشور وجود ندارد. چرا که زمانه و متن فضایی فعلی کشورمان، دارای عدم سازگاری با زمانه و متن فضایی (زمینه) لازمه این طرحها می باشد. همچنین این عدم سازگاری زمانی - فضایی، خود در مرحله بعد سبب شکل گیری عدم سازگاری ماهیتی طرحهای راهبردی با ماهیت نظام برنامه ریزی کشور می گردد. چرا که طرحهای راهبردی بر طبق ماهیت یک نظام برنامه ریزی شهری شکل گرفته در یک فضای مدرن، مطرح شده اند و در این نظام و ساختار برنامه ریزی شهری نیز، زمینه لازم جهت تحقق را دارند. در حالیکه نظام برنامه ریزی کشورمان، معلول یک متن فضایی در حال گذار از سنت به مدرنیته می باشد. مبرهن است که این عدم سازگاری ماهیتی طرحهای راهبردی با ماهیت نظام برنامه ریزی شهری، نمی تواند زمینه لازم را جهت تحقق این طرحها در هنگامه اجرا و بکارگیری، فراهم آورد. شاید تبیین چرایی عدم تحقق طرحهای راهبردی در کشورمان ریشه در همین ناسازگاری های زمانی- فضایی و ماهیتی داشته باشد. شکل شماره (۲) موارد فوق را به شکل گرافیک نشان می دهد.

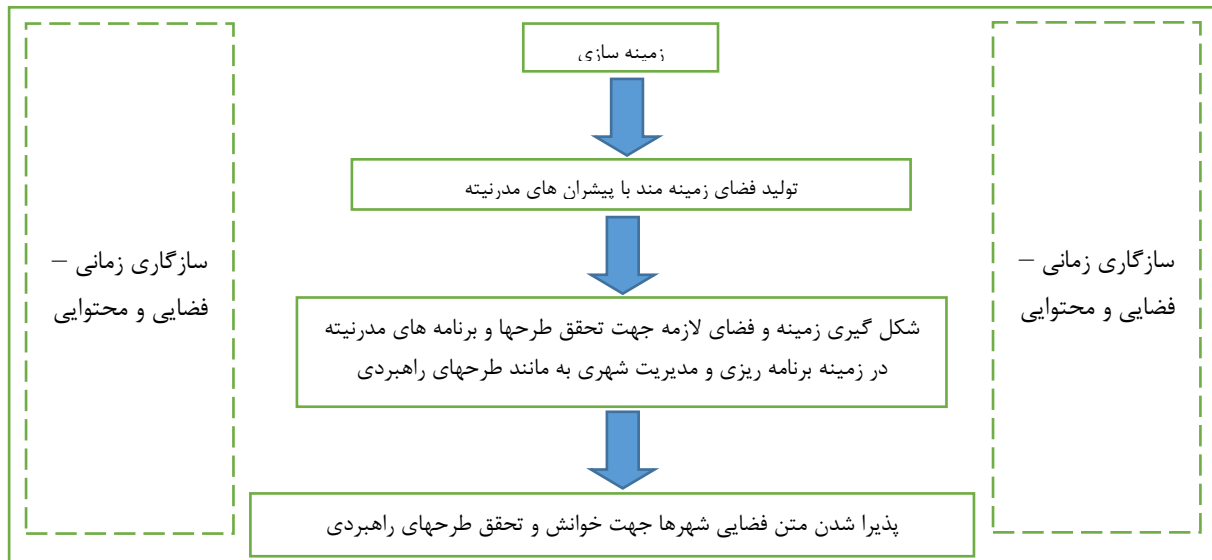

شکل ۲- تبیین عدم تحقق طرحهای راهبردی در متن فضایی شهرهای ایران - منبع: مطالعات نگارنده، ۱۴۰۰

نتیجه گیری:

حرکت به سمت الگوهای زمینه ساز حکمروایی: تبیین چرایی عدم تحقق طرح های راهبردی در کشورمان ریشه در ناسازگاری های زمانی- فضایی و ماهیتی طرح های راهبردی با زمانه و متن فضایی و ماهیت نظام برنامه ریزی شهری کشور دارد. این موارد نشان می دهد که برای ساماندهی این مسئله، می بایستی از الگوها و رویکردهای زمینه ساز استفاده نمود. چرا که در حال حاضر به طور کلی زمینه لازم جهت تحقق طرح های راهبردی در کشورمان وجود ندارد. به همین خاطر قبل از بکارگیری طرحهای راهبردی، بهتر است ابتدا زمینه لازم آن فراهم شود، چرا که بکارگیری این طرحها بر روی زمینه و بستر موجود با عدم سازگاری و در نهایت عدم تحقق روبرو می گردد. با توجه به مطالب و نتایج تحقیق این زمینه سازی ابتدا باید از زمان شروع گردد. چرا که زمانه است که سبب شکل گیری متن فضایی و به دنبال آن ساختار برنامه ریزی شهری می گردد. به همین خاطر بهترین راهکار برای تحقق طرح های راهبردی، زمینه سازی جهت گذار از سنت به سمت مدرنیته می باشد. بدون این زمینه سازی، طرح های راهبردی نمی توانند در کشورمان، اجرایی و محقق گردند، چرا که

دچار عدم سازگاری می باشند. عدم سازگاری که می تواند با زمینه سازی از طریق گذار مناسب به مدرنیته مرتفع گشته و زمینه و بستر لازم را جهت تحقق طرح های راهبردی در مرحله اجرا را فراهم آورد. البته این گذار نیز می بایستی به صورت مناسب و بومی فراهم گردد و از طریق فرآیند مدرنیزاسیون و به صورت پروژه ای صورت نگیرد. همچنین این زمینه سازی یک فرآیند می باشد که در طی زمان و از طریق برنامه ریزی فراهم می گردد. شاید زمانبر و سخت باشد ولی دست نیافتنی نیز نمی باشد. (شکل شماره ۳).

شکل ۳- فرآیند زمینه سازی جهت تحقق طرحهای راهبردی در متن جامعه شهرهای ایران

Reference:

1. Arbab Jolfaei, Arash (2005), Philosophical and Psychological Foundations of Space Perception, Soil Publishing, Second Edition.
2. Tafhami, Rahman and Hassanuddin Lamit (2013), A Phenomenological Interpretation of the Interpretation of Urban Managers: A Critique of the Methodology of the Article 5 Commission and the Working Group on Action for Change in Urban Plans, Quarterly Journal of Urban Management, No. 33, pp. 142-127.
3. Hafeznia, Mohammad Reza (2013), Introduction to Research Methodology in Humanities, Samat Publications, 19th Edition.
4. Daneshvar, Maryam and Bandarabad, Alireza (2013): A study of the compliance of the new development plans of the country with the features of the strategic structural plan, Quarterly Journal of City Identity, No. 14, seventh year.
5. Shariati-Mazinani, Saeed (2015), Phenomenological Approach in Tourism Studies, Bi-Quarterly Journal of Social Studies in Tourism, Third Year, No. 6, pp. 38-9.
6. Sadeghi, Mojtaba, Javan, Jafar and Mohammad Rahim Rahnama (2016), What is the methodology of recognizing geographical space? (Delay on the nature of the methodology of recognizing geographical space from the perspective of hermeneutic phenomenology), Quarterly Journal of Geographical Studies of Arid Areas, No. 25, pp. 36-17.
7. Fattahi, Aqdas (2011): Measuring the Feasibility of Strategic Urban Development Plans (CDS) in Iran's Urban Planning and Management System; Case study of Qazvin strategic development plan, master's thesis of urban and regional design and planning, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Faculty of Arts and Architecture.
8. Vahidi Borji, Goldis, Farshad Nourian, Mohammad Mehdi Azizi (2017): Identifying the causes of non-realization of proposed uses in urban development projects using grounded theory, Journal of Fine Arts - Architecture and Urban Planning, Volume 22, Number 1.
9. Asian Development Bank. (2016). Urbanisation and Sustainability in Asia Case Studies of Good Practice (Publication No. 051206). Philippines, Library of Congress Cataloging.
10. Chakrabartya, B. K. (1998). Urban management and optimising urban development models, Habitat International, Vol. 22, no. 4, pp 503-522.

11. Cheng, E. W. L. et.al. (2015). Information Priority-setting for better resource allocation using Analytical Hierarchy Process (AHP) ,*Information Management & Computer Security*, Vol. 09, no 2, pp.61-70
12. Corrie, R. K. (2015). *Engineering Management Project evaluating*. London. Thomas Telford.
13. Filippi, G. A. et.al. (2014). 'Appropriate Time and Costs Estimates for the Building Project Feasibility Analysis', 18th CIB World Building Congress, United Kingdom, 459-467.
14. De Graaf, & et.al. (2014)' Applying the lessons of strategic urban planning learned in the developing world to the Netherlands: A case study of three industrial area development.
15. International, Vol. 34, no 4, pp.471-477. Erkip, F. (2000). 'Global transformations versus local dynamics in Istanbul Planning in a fragmented metropolis', *Cities*, Vol 17, no 5, pp.371-377.
16. Farrel, L. M. (2015). 'Feasibility analysis of artistic and cultural production projects. *International Journal of Project Management*', Vol 13 ,no 06, pp.395 - 401.
17. Ha, S. (2017). 'Housing social capital and community development in seoul', *Cities*, Vol 27, pp 535-542
18. Hara, S. U. (2017). 'Community based urban development: a strategy for improving social sustainability,' *International Journal of Social Economics*, Vol.26,No (10/11), pp.1327 - 1342.
19. Isaac N. (2016) 'Urban redevelopment in Hong Kong: The partnership experience', *International Journal of Public Sector Management*, Vol. 11.no 5, pp. 414-420.
20. Khanna, R. B. (2017). *Project Management*. New Delhi.PHI Learning (Pvt) Ltd. Lee, G. K. L. et.al. (2015). 'Indicators for evaluating environmental performance of the Hong Kong urban renewal projects', *Facilities*, vol. 27, no.13,pp. 515-530.
21. Lee, G. K. L. et.al. (2017). 'Evaluation of the urban renewal projects in social dimensions', *Project Management*, Vol. 28, no. 04, pp.257-269.
22. Learning, T. et.al. (2002). *Project Management*. London.
23. Lehmann, M. et.al. (2018). 'Urban quality development and management: Capacity development and continued education for the sustainable city', *International Journal of Sustainability in Higher Education*, Vol. 9, no. 1, pp.21-38 Ministry of Health,
25. Nutrition and Welfare,(2012). Sri Lanka Country Report Population Division. Retrieved from www.unescap.org/esid/psis/.../Sri%20Lanka_country_report.doc *****
26. Njoh A. J. (2018). 'The role and goals of the state in urban development in Niger', *Habitat International*, Vol.30, no.3, pp.540-557 Norris,
27. D.M. (2015). 'A Study of JIT implementation techniques using the analytic hierarchy process model'. *Production and Inventory Management Journal*, Vol.33, no.3, pp. 49-53.
28. Olewiler, N. (2016). "Environmental sustainability for urban areas: The role of natural Capital indicators', *Cities*, Vol.23, no.3, pp.184-195
29. O'Hara, S. U.(2019)' .Community based urban development: a strategy for improving social sustainability,' *International journal of Social*, Vol.26, no.10/11, pp. 1327- 1343.
30. Oprea, A. (2017). 'Practice Briefing The importance of investment Feasibility analysis', *Journal of Project Management*, Vol.13 no.6, pp.395-401
31. Kiani, G., Afzali, K. (2021). Feasibility Evaluation Model of Strategic Planning in Urban Planning in Iran. *Journal of Geography and Environmental Studies*, 10(39), 41-54.
32. Saaty, T. L. (2014). 'Highlights and critical points in the theory and application of the analytic hierarchy process', *European Journal of Operational Research*, Vol. 74, pp. 426-447.
33. Salaman, A. & Qureshi, (2016) .Indicators of sustainable urban development: A review of urban. in: Donert K et.al, ed. *Proceedings of the HERODOT Conference*, Turkey 28-31 May 2009. The Herodot Thematic Network,pp. 183-187.
34. Shen, L., et.al. (2015). "Project feasibility study: the key to successful implementation of sustainable and socially responsible construction management practice', *Journal of Cleaner Production*, Vol. 18, no. 3, pp. 254-259. Siwar.,
36. C. et.al. (2010). 'Urban development and urban poverty in Malaysia', *International Journal of Social*.